"RBSE Official Past Paper | Shared for Educational Purposes Only | Scanned by Schorbit"

अनुक्रमांक (अंकों में) / Roll No. (in figures) : ____________

अनुक्रमांक (शब्दों में) / Roll No. (in words) : ____________

[कुल प्रश्नों की संख्या : **21**] [Total No. of Questions: **21**]
[कुल मुद्रित पृष्ठ : **04**] [Total No. of Printed Pages : **04**]

[समय : **3.15** घंटे] [Time: **3.15** Hours]
[पूर्णांक : **100**] [Maximum Marks : **100**]

कक्षा 9वीं वार्षिक परीक्षा, 2025–26
Class 9th Annual Examination, 2025-26
संस्कृतम् / SANSKRITAM
[906]

सामान्य अनुदेश :
1) परीक्षार्थी प्रश्न–पत्र के पहले पृष्ठ पर अपना अनुक्रमांक अवश्य लिखें।
2) प्रत्येक प्रश्न के सामने उसका अंकभार अंकित है।

General Instructions :
1) Candidate must write his/her Roll Number on the first page of the Question Paper.
2) Marks for every question are indicated alongside.

परीक्षार्थिभ्यः सामान्य निर्देशाः –
(1) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।
(2) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरं उत्तरपुस्तिकायामेव देयम्।
(3) प्रत्येकं प्रश्नभागस्य उत्तरं क्रमानुसारमेकत्रमेव लेखितव्यम्।

<u>खण्ड – अ</u>

प्र.1 वस्तुनिष्ठ प्रश्नाः – **(12×1=12)**

(i) 'भारतीवसन्तगीतिः' इति पाठे कविः कां सम्बोधयति?
(अ) दुर्गाम् (ब) वीणाम् (स) सरस्वतीम् (द) गंगाम्

(ii) 'गोदोहनम्' इति पाठस्य पाठक्रमाङ्कः अस्ति –
(अ) पञ्चमः (ब) सप्तमः (स) तृतीयः (द) नवमः

(iii) कस्य प्रतिकूलानि कार्याणि परेषां न समाचरेत्?
(अ) आत्मनः (ब) वक्तव्यम् (स) कर्त्तव्यः (द) पुरुषैः

(iv) तपोदत्तः बाल्ये (बाल्यकाले) किम् न अधीतवान्?
(अ) युद्ध कलाम् (ब) सङ्गीतम् (स) रामायणम् (द) विद्याम्

(v) 'लौहतुला' इति पाठः मूलतः कस्मात् ग्रन्थात् उद्धृतः?
(अ) हितोपदेशात् (ब) पञ्चतन्त्रात् (स) रघुवंशात् (द) रामायणा

(vi) अजातशिशुः कुत्र सुरक्षितः तिष्ठति?
(अ) चिकित्सालये (ब) देवलोके (स) मातृगर्भे (द) भूगर्भे

(vii) स्वर्णकाकः कान् अखादत्?
(अ) फलानि (ब) तण्डुलान् (स) मोदकान् (द) रत्नान्

(viii) 'भारतीवसन्तगीतिः' इति पाठस्य रचयिता कः?
(अ) कलानाथ शास्त्री (ब) प्रभाकर शास्त्री (स) राधावल्लभ त्रिपाठी (द) पं. जानकी वल्लभ शास्त्री

(ix) 'गम्' धातु लट्लकार, उत्तम पुरुष–एकवचनम् अस्ति –
(अ) गमिष्यति (ब) गच्छामः (स) गच्छामि (द) गच्छति

(x) '<u>वि</u>क्रीय' इत्यत्र पदे कः उपसर्गः?
(अ) अव (ब) वि (स) क्री (द) यत्

(xi) .... कृष्णः सर्पः बालकम् समीपम् आगच्छति।
(अ) एकम् (ब) एकः (स) एकस्य (द) एका

(xii) 'विद्यालयः' इति पदस्य सन्धिविच्छेदं भवति –
(अ) विधा + आलयः (ब) विद्या + आलयः (स) विद्या + लयः (द) विद्या + आलयम्

प्र.2 निर्देशानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत – **(8×1=8)**

(i) .... पठनं रोचते (अस्मद्–शब्दस्य, चतुर्थी विभक्ति, एकवचनम्)
(ii) जनः अन्नमयं ....। (भू–लट् लकार, एकवचनम्)
(iii) सीता .... सह गच्छति। (राम शब्दः, तृतीया विभक्ति, एकवचनम्)

(iv) .... पत्राणि पतन्ति। (वृक्ष–शब्दस्य, पञ्चमी विभक्ति, एकवचनम्)

(v) सः .... काणः अस्ति। (नेत्र, तृतीया विभक्ति, एकवचनम्)

(vi) सः पाठं ....। (पठ्, लट्लकार, एकवचनम्)

(vii) सः पुस्तकं .... गच्छति। (आ + दा + ल्यप्)

(viii) ग्रामं परितः क्षेत्राणि ....। (अस्, लट्लकार, बहुवचनम्)

प्र.3 अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा एतदाधारित प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत – (10)

परेषाम् उपकारः परोपकारोऽस्ति। समाजे मानवः परस्य हितसाधनार्थं यत् किंचित् करोति सर्वं तत् परोपकारो गण्यते। प्राचीन ग्रन्थेषु परोपकारस्य महत्त्वं वर्णितमस्ति। जगतः कल्याणं परोपकारेणैव भवति। मनुष्याणां सुखं शान्तिः च भवति।

यः पुरुषः परोपकारं करोति तस्य मनः पवित्रं विनययुक्तं सदयं, सरसं, स्वच्छं च जायते। परोपकारिणः परेषां दुखं स्वकीयं मत्वा तन्नाशाय यतन्ते। ते दीनेभ्यो दानं ददति, निर्धनेभ्यो धनं, वस्त्रहीनेभ्यो वस्त्रम्, पिपासितेभ्यो जलम्, बुभुक्षितेभ्यो अन्नम्, अशिक्षितेभ्यश्च शिक्षाम् ददति। सज्जनाः परोपकारेणैव प्रसन्नाः भवन्ति। ते परोपकारणे स्वीयं दुःखं न गणयन्ति। परोपकारेण जनः सर्वत्र यशः प्राप्नोति।

(क) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत। (2)

(ख) एकपदेन उत्तरत – $(4 \times \frac{1}{2} = 2)$

(i) परेषाम् उपकारः कः अस्ति? (ii) जगतः कल्याणं केनैव भवति?

(iii) परोपकारेण जनः सर्वत्र किं प्राप्नोति? (iv) सज्जनाः केन प्रसन्नाः भवन्ति?

(ग) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (3X1=3)

(i) किं परोपकारो गण्यते? (ii) यः पुरुषः परोपकारं करोति तस्य मनः कीदृशः जायते?

(iii) प्राचीन ग्रन्थेषु कस्य महत्त्वं वर्णितमस्ति?

(घ) भाषिक कार्यम् – (3X1=3)

(i) "ते दीनेभ्यो दानं ददति" – इत्यत्र 'ते' इति सर्वनामपदस्य संज्ञापदं किम्?

(ii) '......................... परोपकारेणैव प्रसन्नाः भवन्ति' इत्यत्र कर्तृपदम् किम्?

(iii) 'निरसम्' इति पदस्य गद्यांशे विलोमपदं चित्वा लिखत।

प्र.4 अधोलिखितम् अपठितम् गद्यांशं पठित्वा एतदाधारित प्रश्नानामुत्तराणि यथानिर्देशं लिखत – (5)

पृथ्वी जलाकाशवनस्पतयः जीवाश्च पर्यावरण सर्जकाः सन्ति। प्रकृत्याः समग्र रूपमेव पर्यावरणमिति कथ्यते। पर्यावरणेन अस्माकं शरीरं मनः स्वास्थ्यं च प्रभावितानि भवन्ति। वर्तमान काले प्राकृतिक संसाधनं असन्तुलितदोहनेन, औद्योगिक विस्तारेण, चास्माकं मृद्वायुजलानि दूषितानि। अधुना न केवलं वयम् अपितु वृक्षलता – गुल्मवायुजलजीवाः सर्वेऽपि प्रभाविताः सन्ति। वृक्षवनस्पतिनां पशुपक्षिणां चानेकाः दुर्लभाः प्रजातयः विलुप्यन्ते। सघन वनानि नश्यन्ति।

(क) एकपदेन उत्तरत – $(2 \times \frac{1}{2} = 1)$

(i) प्रकृत्याः समग्रं रूपमेव किं कथ्यते? (ii) पर्यावरण सर्जकाः के सन्ति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (2X1=2)

(i) पर्यावरणेन अस्माकम् कानि प्रभावितानि भवन्ति? (ii) वर्तमान काले केन कारणेन मृद्वायुजलानि दूषितानि?

(ग) भाषिक कार्यम् – (2X1=2)

(i) 'वसुधा' शब्दस्य पर्यायपदम् अत्र कः?

(ii) 'तस्याः समग्रं रूपमेव पर्यावरणमिति कथ्यते।' वाक्ये 'तस्याः' सर्वनामः स्थाने संज्ञापदम् कः अस्ति?

Schorbit

खण्ड – ब

प्र.5 अधोलिखित पदानां सन्धिं/सन्धिविच्छेदं कृत्वा सन्धेः नामापि लिखत – (3X1=3)

(क) गजेन्द्रः (ख) कः + अपि (ग) रामश्च

प्र.6 अधोलिखित पदानां समासविग्रहं कृत्वा समासस्य नामापि लिखत – (3X1=3)

(क) चतुर्युगम् (ख) ग्रामगतः (ग) उपकृष्णम्

प्र.7 अधोलिखितानाम् पदानाम् प्रकृति प्रत्यय विभज्य लिखत – (3X1=3)

(क) गन्तुम् (ख) बाला (ग) दीर्घतरः

प्र.8 रेखांकित पदेसु विभक्तिं तत्कारणञ्च लिखत – (3X1=3)

(i) बालकः <u>सिंहात्</u> बिभेति। (ii) <u>गणेशाय</u> नमः। (iii) <u>अलं</u> विवादेन।

प्र.9 रेखांकित पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – (4X1=4)

(i) ग्रामे <u>निर्धना स्त्री</u> अवसत्। (ii) <u>वाक्</u> तेजोमयी भवति।

(iii) <u>वृक्षाः</u> फलं न खादन्ति। (iv) <u>राधा</u> नृत्यति।

प्र.10 अधोलिखितस्य श्लोकस्य हिन्दीभाषायाम् सप्रसंग भावार्थं लिखत – (1X3=3)

श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम्।
आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत्।।

प्र.11 अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषात् पदानि चित्वा पूरयत – (4X½=2)

वृत्तं यत्नेन संरक्षेद् वित्तमेति च याति च। अक्षीणो वित्तः क्षीणो वृत्ततस्तु हतो हतः।।

अन्वयः – वृत्तं (i) .... संरक्षेत् वित्तम् एति च। (ii) .... च। (iii) .... क्षीण (iv) .... (भवति) वृत्ततः क्षीणः तु हतः हतः।।

'अक्षीणः, याति, वित्ततः, यत्नेन'

प्र.12 स्वपाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयं लिखत योऽस्मिन् प्रश्नपत्रे न स्यात्। (1½+1½=3)

प्र.13 'स्वर्णकाकः' अथवा 'लौहतुला' कस्यचितस्य एकस्य पाठसारं हिन्दीभाषायाम् लिखत। (4)

प्र.14 अधोलिखित पदानाम् हिन्दीभाषायाम् अर्थः लिखत – (4X½=2)

(i) मोदकानि (ii) कुम्भकारः (iii) चटका (iv) भूयः

खण्ड – स

प्र.15 अधोलिखितम् गद्यांशं पठित्वा एतदाधारित प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशम् लिखत – (5)

पुरा कस्मिंश्चिद् ग्रामे एका निर्धना वृद्धा स्त्री न्यवसत्। तस्याः च एका दुहिता विनम्रा मनोहरा चासीत्। एकदा माता स्थाल्यां तण्डुलान् निक्षिप्य पुत्रीम् आदिशत्। "सूर्यातपे तण्डुलान् खगेभ्यो रक्ष।" किञ्चित् कालादनन्तरम् एको विचित्रः काकः समुड्डीय तस्या समीपम् अगच्छत्।

(क) एकपदेन उत्तरत – (2X½=1)

(i) माता स्थाल्यां कान् निक्षिप्य पुत्रीमादिदेश? (ii) माता तण्डुलान् केभ्यः रक्षितुं कथयति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (2X1=2)

(i) ग्रामे कीदृशी स्त्री न्यवसत्? (ii) निर्धनः वृद्धायाः पुत्री कीदृशी आसीत्?

(ग) भाषिक कार्यम् – (2X1=2)

(i) आदिदेश इति क्रियापदस्य गद्यांशे कर्तृपदं किम्? (ii) 'विचित्रः' विशेषणस्य विशेष्यस्य पदं किम् अस्ति?

अथवा

प्रकृतिः समेषां प्राणिनां संरक्षणाय यतते। इयं सर्वान् पुष्णाति विविधैः प्रकारैः सुखसाधनैः च तर्पयति। पृथिवी, जलम्, तेजः, वायुः, आकाशः च अस्याः प्रमुखानि तत्वानि। तान्येव मिलित्वा पृथक्तया वाऽस्माकं पर्यावरणं रचयन्ति। आवियते परितः समन्तात् लोकः अनेन इति पर्यावरणम्। यथा अजातशिशुः मातृगर्भे सुरक्षितः तिष्ठति तथैव मानवः पर्यावरण कुक्षौ।

(क) एकपदेन उत्तरत – (2X½=1)

(i) प्रकृति केषां संरक्षणाय यतते? (ii) अजातशिशुः कुत्र सुरक्षितः तिष्ठति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (2X1=2)

(i) प्रकृतेः प्रमुख तत्वानि कानि सन्ति? (ii) पर्यावरण किमस्ति?

(ग) भाषिक कार्यम् – (2X1=2)

(i) 'यतते' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्? (ii) 'वायुमण्डलम्' इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशात् चिनुत।

प्र.16 अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा एतदाधारित प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशम् लिखत – (5)

वहति मन्दमन्दं सनीरे समीरे कलिन्दात्मजायास्सवानीरतीरे,
नतांपङ्क्तिमालोक्य मधुमाधवीनाम्।। दिनादय..............................।।

(क) एकपदेन उत्तरत – (2X½=1)

(i) कालिन्दात्मजा का वर्तते? (ii) कासां पङ्क्तिः नतां वर्तते?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (2X1=2)

(i) कस्याः सवानीरतीरे वायुः मन्दमन्दं वहति? (ii) यमुनायाः तीरे कविः काम् अवलोकयितुं कथयति?

(ग) भाषिक कार्यम् – (2X1=2)

(i) 'समीरे' इत्यस्य विशेषणं पदं किम्? (ii) शनैः शनैः इत्यस्य पर्यायपदं कः?

अथवा

आरम्भगुर्वी क्षयिणी क्रमेण लध्वी पुरा वृद्धिमती च पश्चात्।
दिनस्य पूर्वार्द्धपरार्द्धभिन्ना छायेव मैत्री खलसज्जनानाम्।।

(क) एकपदेन उत्तरत – (2X½=1)

(i) आरम्भगुर्वी का? (ii) खलानां मैत्री कीदृशी भवेत्?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (2X1=2)

(i) सज्जनानाम् मैत्री कीदृशी भवेत? (ii) दिनस्य पूर्वार्द्धभागस्य छाया कीदृशी भवति?

(ग) भाषिक कार्यम् – (2X1=2)

(i) 'पुरा' पदस्य विलोमपदं किमस्ति? (ii) मित्रतायाः पर्यायपदं चित्वा लिखत।

Schorbit

प्र.17 आत्मनं नवम्याः कक्षायाः छात्रः अभिषेकः मत्वा स्वप्रधानाचार्यायै दिनत्रयस्य अवकाशार्थम् प्रार्थना पत्रं लिखत। **(5)**

अथवा

अधोलिखितं पत्रं मञ्जूषासहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत – **(10×½=5)**

मञ्जूषा – प्रणामाः, परीक्षा भवनात्, शिक्षा निदेशकः, मया, वार्षिकोत्सवः, व्यस्ताः, अस्माकम्, योगेभ्यः, प्रियमित्रम्, मित्रम्

(i) ....

दिनांक

प्रिय (ii) ....

(iii) .... तव पत्रम् अधिगतम्। मया पत्रेण ज्ञातं यत् गत् सप्ताहे (iv) .... विद्यालयस्य (v) .... आसीत्। त्वं सर्वे अध्यापकाः च (vi) .... अतिष्ठन्। कार्यक्रमस्य मुख्यातिथिः (vii) .... आसीत्। सः (viii) .... छात्रेभ्यः पुरस्कारान् प्रयच्छत्।

पितृभ्यां सादरं (ix) ....

भवतः (x) ....

मनीषः

कक्षा – नवमी

प्र.18 मञ्जूषात् उपयुक्त पदानि गृहीत्वा दूरभाषणेन मित्रसम्भाषणम् पूरयतु -- **(10×½=5)**

महेन्द्रः – नमो नमः।

दिनेशः – नमो नमः। कः (i) ....

महेन्द्रः – अहं महेन्द्रः वदामि। मित्र! (ii) .... कोऽपि नास्ति किम्?

दिनेशः – (iii) .... सन्ति। अम्बा, जनकः, अग्रजाः (iv) .... च

महेन्द्रः – त्वं किं (v) ....? क्रीडसि वा?

दिनेशः – नाहि, अहं पठामि (vi) .... किं करोति?

महेन्द्रः – अधुना तु (vii) .... वार्तां करोमि।

दिनेशः – अद्य अहं (viii) .... न गमिष्यामि। अद्यः अवकाशः अस्ति।

महेन्द्रः – अद्य अवकाशः (ix) .... अस्ति।

दिनेशः – अद्य (x) .... अस्ति।

किमर्थम्, भवान्, करोषि, वदति, विद्यालयं, जन्म[illegible]सवः, [illegible]वता सह, गृहे, पितामहः

अथवा

पर्यावरण–प्रदूषणम् इति विषयम् संस्कृतभाषायाम् पञ्चवाक्यानि रचयत। सहायतायै पदानि मञ्जूषाया सन्ति। **(5)**

वृक्षाणां कर्तनं, उद्योगात्, पातनीयम्, [illegible]नाम्, [illegible]ष्टप्रद, वृक्षाः, अवकरम्, रोपणीयाः

प्र.19 चित्रम् आधृत्य अधः प्रदत्तः शब्दसूच्याः। मञ्जूषायाः सहायतया उत्तरपुस्तिकायां पञ्चवाक्यानि लिखत – **(5)**

मञ्जूषा – पुस्तकानि, छात्रः, छात्रा, [illegible]व्यवस्थानि, [illegible]तुनि, अध्यापकः, प्रतिदिनं, पुस्तकालयस्य, पश्यत्, अस्मिन्

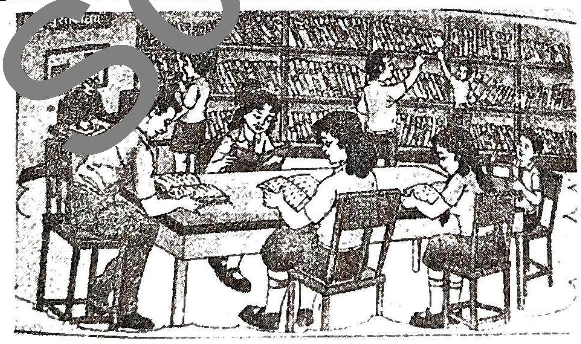

Schorbit

प्र.20 अधोलिखितानि वाक्यानि क्रमरहितानि सन्ति। यथाक्रमसंयोजनम् कृत्वा लिखत – **(4)**

(i) एकस्मिन् वने एकः सिंहः प्रतिवसति स्म। (ii) मूषकः परिश्रमेण जालम् अकृन्तत्।

(iii) तदा तस्य स्वरं श्रुत्वा एकः मूषकः तत्र आगच्छत्। (iv) एकदा सः जाले बद्धः।

प्र.21 अधोलिखितेषु वाक्येषु केषाञ्चित षड्वाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत – **(6)**

(i) हम सब खेलते हैं। (ii) सीता पुस्तक पढ़ती है। (iii) राम कल जयपुर जायेगा।

(iv) तुम सब जाओ। (v) हम सब छात्र हैं। (vi) सीता राम के साथ वन गई।

(vii) विद्यालय के पास गाँव है। (viii) हम सब नाटक देखते हैं।